

Del A. Grunnleggende informasjon

3.1 Sammendrag med beskrivelse av arkivet

Larvik grevskaps arkiv (1671-1821)

Da kong Kristian 5. opprettet Larvik grevskap i 1671, utnevnte han Ulrik Fredrik Gyldenløve som greve i det nye grevskapet. Gyldenløve var stattholder i Norge, og dessuten kongens halvbror. Grevskapet omfattet Gyldenløves jordegods i søndre Vestfold med setegårdene Brunla, Halsen og Fritsø samt Fritsø jernverk i samme distrikt.

Larvik grevskap er foruten Jarlsberg det eneste grevskap i Norge. Ved siden av skattefrihet fikk greven utstrakte rettigheter. Han hadde birkerett som innebar myndighet til å utnevne dommere og kreve inn bøter, samt kallsrett som ga ham frihet til å ansette prester. I tillegg hadde han ansvar for skatteinnkrevingen. Grevskapene ble avviklet i 1821 og slått sammen til Larvik og Jarlsberg amt.

Arkivet etter Larvik grevskap er omfattende (om lag 150 hyllemeter). Det er svært velbevart og dekker hele den 150-årige perioden både når det gjelder administrasjon og drift av grevskapet samt industriell virksomhet. Fritsø jernverk var selve krumtappen i virksomheten. Drift og produksjon av både Fritsø - samt andre jernverk og sager – er grundig dokumentert gjennom hele driftsperioden. I tillegg finner vi bl.a. opplysninger om setegårder og jordegods, om de ulike grever, om grevelig livsstil, rettsvesen og sosiale forhold i grevskapet inkludert opprettelsen av Larvik hospital fra 1735 (en av de eldste sosiale institusjoner i Norge som fortsatt eksisterer).

Arkivet er en unik kilde til norsk grevskapshistorie og danner i tillegg en grunnstamme til kunnskap om Vestfolds eldre historie.

3.2. Opplysninger om søker

3.2.1. Statsarkivet i Kongsberg

Statsarkivet i Kongsberg er en del av Arkivverket og har fylkene Buskerud, Vestfold og Telemark som sitt embetsdistrikt. Statsarkivet i Kongsberg er landets yngste statsarkiv og ble åpnet i 1994. Statsarkivet har en samlet arkivbestand på om lag 13 500 hyllemeter. Arkivet etter Larvik grevskap er en del av denne arkivbestanden.

3.2.2.

Statsarkivet i Kongsberg er eier av arkivet.

3.2.3.

Ansvarlig for nominasjonen er førstearkivar Kjell Kleivane.

3.2.4.

Adresse: Statsarkivet i Kongsberg

Frogs vei 44

3611 Kongsberg

Telefon: 32 86 99 00

E-post: kjkl@arkivverket.no

3.3 Identifikasjon og beskrivelse av arkivet

3.3.1.

Navnet på arkivet er Larvik grevskap (A-1056 i ASTA).

3.3.2

Larvik grevskaps arkiv er ferdig ordnet og registrert i ASTA (se kataloginformasjon i ASTA/arkivportalen).

- opprinnelse:

Larvik grevskaps arkiv ble i sin tid avlevert til Statsarkivet i Oslo i og overført til Statsarkivet i Kongsberg i 1994.

- oppbevaringsforhold:

Arkivet oppbevares sammen med annet arkivmateriale i statsarkivets depot. Arkivmagasinet har datastyrt klimaanlegg som holder temperatur og fuktighet konstant. Den fysiske tilstanden til materialet er bra.

- bibliografi:

Arkivet fra Larvik grevskap er benyttet i mange sammenhenger – både i vitenskaplige arbeider (en rekke hovedfagsoppgaver bygger på arkivmateriale fra Larvik grevskap samt professor Øystein Rians bok: Vestfolds historie – grevskapstiden 1671- 1821 utgitt 1980) i tillegg til mer lokalhistoriske bøker og tidsskriftartikler.

3.4 Begrunnelse

3.4.1

Arkivet etter Larvik grevskap består av originalmateriale.

3.4.2

Larvik grevskap er i tillegg til Jarlsberg det eneste grevskap i Norge. Grevskapstiden eksisterte fra begynnelsen av 1670-tallet og til grevskapene ble avviklet i 1821. Ettersom arkivet etter Larvik grevskap er svært godt bevart, vil både administrativ virksomhet, industriell drift, jordeiendomsforhold samt rettslige og sosiale forhold være grundig dokumentert i kildematerialet.

3.4.3

Larvik grevskaps arkiv dokumenterer omfattende industriell virksomhet i hele grevskapstiden. Dette gjelder særlig Fritsø jernverk hvor arkivmateriale fra produksjon og drift av jernverket utgjør en stor del av det samlede grevskapsarkivet. I tillegg har arkivet omfattende opplysninger om drift ved andre jernverk, gruver og sagbruk som hørte under Larvik grevskap.

I arkivet etter Larvik grevskap kan vi finne omfattende opplysninger om et av de store adelsgods i norsk sammenheng. Arkivet gir detaljerte informasjon om jordeiendomsforhold både i selve grevskapet samt grevens eiendommer bl.a. i Buskerud og Telemark (jfr. Larvik grevskap: F, ordnet etter emne Fc, Jordegodset [særlig Fca Matrikler og jordebøker og Fcb Hjemmelsforhold]).

Arkivet er også en unik kilde til opplysninger om de ulike grever, herregården, hageanlegg m.v. Arkivet dokumenterer også hva en grevelig livsstil innebar. Det er bl.a. oversikter over inventar på herregården. I tillegg finnes fortegnelser over innkjøp til den grevelige garderobe, bestilling av både ulike delikatesser samt diverse sorter vin, likør og brennevin (jfr. Larvik grevskap: F, ordnet etter emne, Fb Greven – Dokumenter (31) særlig [residensen] og [hoffholdningen]).

Grevskapet ble administrert etter den såkalte birkeretten. Birkerett i Norge kom med opprettelse av grevskapene og forsvant med opphevelsen av adelsprivilegiene i 1821. Birkerett innebar bl.a. at greven hadde myndighet til å utnevne dommere, kreve inn bøter samt tilsette prester. Greven hadde også rett til å utnevne magistratpersoner. I grevskapsarkivet finner vi en rekke eksempler på grevens utstrakte rettigheter (jfr. Larvik overbirkerett: F, Rettergang, Fa Tingbøker og Larvik grevskap: F, ordnet etter emne, Fc Skattevesen).

I arkivet etter Larvik grevskap finner vi en omfattende dokumentasjon av opprettelse og drift av Larvik hospital. Hospitalet ble opprettet i 1735 av grev Ferdinand Anton Danneskjold-Laurvig og skulle gi understøttelse og opphold til fattige. Arkivet inneholder saksdokumenter og regnskaper med bl.a. oversikter over navn på beboere fra opprettelsen og ut hele grevskapsperioden (jfr. Larvik grevskap: F, ordnet etter emne, Fe Kirker, skoler og sosiale tiltak, Fee Hospitalets dokumenterer (75) og Fe Kirker, skoler og sosiale tiltak, Fef Hospitalregnskaper (76)). Larvik hospital er fortsatt i drift og er blant de eldste sosiale institusjoner i landet.